

Makale / Research Paper

İstanbul'daki Mimar Sinan Eseri Yeniden İşlevlendirilmiş Medreselerin Yeni İşlev Gereği Değişen Mimari Özellikleri

Bekir Hüseyin TEKİN*

Gebze Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 41400, KOCAELİ/ TÜRKİYE
behtkn@gmail.com

Received/Geliş:12.01.2018

Revised/Düzeltilme:14.03.2018

Accepted/Kabul: 21.03.2018

Öz: İslâm tarihinde medrese, ders fiilinden üretilmiş ve ders verilen bina veya yüksekokul anlamına gelen eğitim ve öğretim kurumlarının genel adıdır. Medrese yapıları, çağının en modernist ve minimalist yapılarıdır. Bu yapılar ihtiyaç programını karşılayacak şekilde ve uygun oranlardaki mekânlarıyla «Az Çoktur» ilkesinin en erken örneklerinden sayılabilir. Mimar Sinan, medrese yapı geleneğini konumlanma, işlev, sağlamlık ve estetik alanlarında doruk noktaya çıkarmıştır. İstanbul, Mimar Sinan'ın medreselerinin en yoğun olduğu kenttir. Türkiye'de 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat kanunuyla kapatılan medreseler işlevlerini yitirmiş yapı gruplarındadır. Bu çalışmada İstanbul'da yeniden işlevlendirilmiş Mimar Sinan medreselerinin yeni işlev gereği değişen mimari özelliklerinin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mimar Sinan, Medrese, İstanbul, Yeniden İşlevlendirme.

Architectural Characteristics Replacement Due To New Function Of The Re-Functioned Madrasahs Belonging To Mimar Sinan Located In Istanbul

Abstract: In the history of Islam, madrasah is the general name of education and training institutions which means buildings or colleges which are produced and taught in course activities. Madrasah constructions are the most modernist and minimalist structures of their age. We can count from the earliest examples of the «Less is More» principle, with spaces that meet the needs program and at the most favorable rates. Mimar Sinan brings the madrasa building tradition to its peak in its location, function, stability and aesthetics. Istanbul is the city where Mimar Sinan's madrasahs are the richest. These buildings that are closed by the law of Tevhid-i Tedrisat in 1924 at Turkey are the groups that have lost their functions. In this study, the architectural characteristics of the Mimar Sinan's madrasahs of Istanbul, which have gained new functions, have been evaluated.

Keywords; Mimar Sinan, Madrasah, Istanbul, Re-Function.

1.Giriş

İslam mimarlık tarihinin önemli bir yapı türü olan medrese yapıları, 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat kanunuyla Türkiye'de özgün işlevini tamamen yitirmiş bir yapı grubudur. Özgün işlevinde kullanılmayan bu yapılara sonraki dönemlerde yeni işlevler verilmiştir. Yüklenen yeni işlevlerin ihtiyaç programları gereği medrese yapılarında mimari değişikliklerin gerçekleşmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Mimar Sinan medrese yapılarının çeşitli kurgu ve tasarıma sahip örneklerini vermiştir. Bu çalışmayla Mimar Sinan'ın İstanbul'daki medrese yapılarının yeni işlev gereği değişen mimari özelliklerinin literatüre geçirilmesi ve medrese yapılarının gelecek nesillere özgün mimari karakterleriyle aktarılması konusunda öneriler geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu makaleye atıf yapmak için

Tekin, B.H., "İstanbul'daki Mimar Sinan Eseri Yeniden İşlevlendirilmiş Medreselerin Yeni İşlev Gereği Değişen Mimari Özellikleri" El-Cezerî Fen ve Mühendislik Dergisi 2018, 5(2); 331-345.

How to cite this article

Tekin, B.H., "Architectural Characteristics Replacement Due To New Function Of The Re-Functioned Madrasahs Belonging To Mimar Sinan Located In Istanbul" El-Cezerî Journal of Science and Engineering, 2018, 5(2); 331-345.

Çalışma literatür ve arşiv araştırması, alan incelemeleri ve yerinde yapılan gözlemler sonucu oluşturulmuştur.

2. Medrese Yapılarının Genel Mimari Özellikleri

İslâm tarihinde medrese, ders fiilinden üretilmiş ve ders verilen bina veya yüksekokul anlamına gelen eğitim ve öğretim kurumlarının genel adıdır [1]. Medreselerin ortaya çıkışı konusunda daha çok, Büyük Selçuklu devleti hükümdarı Alparslan'ın ve ardından oğlu Melikşah'ın veziri olan Nizâmülmülk tarafından Nîşâbur ve Bağdat'ta açılan Nizamiye medreseleri akla gelmektedir [1]. Türkler 'in Anadolu'ya gelişinden itibaren bu coğrafyada birçok medresenin yapıldığı görülmektedir. Anadolu Selçukluları Anadolu'da bir şehri fethettiklerinde ilk iş olarak orada cami, medrese, zaviye inşa ederek tacirleri, din adamlarını ve Türk nüfusu buralara yerleştirmişlerdir. Anadolu'da Beylikler, Anadolu Selçukluları ve Osmanlılar medrese mimarisini Büyük Selçuklulardan gelen birikimi dönemin ve mekânın şartlarına göre şekillendirerek devam ettirmişlerdir [2-4].

İslâm eğitim sisteminin temel kurumu olan medrese Osmanlılar döneminde fizikî şartları, mimari özellikleri, programı ve temsil ettiği zihniyetle önemli gelişmeler göstermiştir. Medrese bu dönemde sıbyan mektebinden sonra orta, lise, yüksekokul ve üniversite eğitimine tekabül eden, İslâmî kimliği sebebiyle sadece Müslümanların devam ettiği bir eğitim kurumu özelliği taşır [5].

2.1. Medrese Yapısının Bileşenleri

Medrese yapısının genel bileşenleri avlu, revak, hücre ve dershanedir (Şekil 1). Bu bileşenler aşağıda açıklanmıştır.

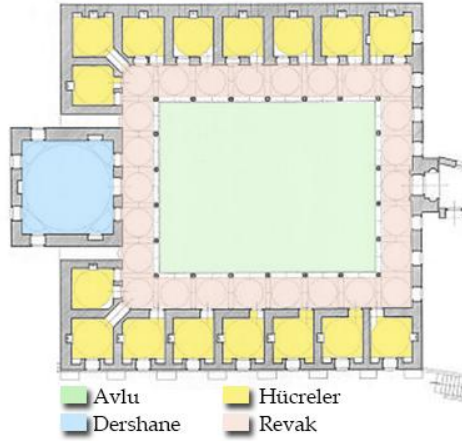
Avlu: Medreselerin belirleyici bir mimari elemanı olup tüm medrese yapılarında bulunur. Medreseler içe dönük yapılar olması nedeniyle avlu çevresinde gelişir. Eğitim mekânı olarak da kullanılan avlu, medresenin tüm mekânlarının yöneldiği odak noktasıdır [6].

Anadolu'da kubbeye örtülü kapalı avlulu erken dönem örneklerine de rastlanmaktadır [7].

Revak: Medreselerde kullanılan revak; sütun, direk, ya da ayaklarla taşınan, üstü genellikle kubbe, bazen tonoz, bazen de ahşap çatı ile kapanmış yarı açık mekândır. Hem sirkülasyon hem yaşama (eğitim ve dinlenme) mekânı olarak kullanılırlar [6].

Hücre: Talebelerin medrese içindeki yaşama alanlarıdır. Her hücre tek bir kapı ile medrese avlusunu sınırlayan revaklara açılır. Odadan odaya geçiş genellikle yoktur. Medrese plan tipolojisine göre hücrelerin kendi içinde boyutları değişebilmektedir. Her hücrenin ocağı, dolabı, pencereleri, kapısı vardır ve kendi başına bir bütün oluşturur. Hücreler genellikle kubbe ile örtüldüğü gözlemlense de tonozlu veya düz çatılı örnekler de vardır [8-10].

Dershane: Medresenin en büyük odasıdır. Başoda olarak da bilinir. Genellikle kubbeye örtülüdür. Özellikle kış aylarında derslerin yapıldığı mekândır. Medrese içindeki toplanma mekânı niteliğindedir. Mescit olarak da kullanılır. Bazı medreselerde dershane kible yönünde olur ve bir mihrap bulunur. Dershanenin konumu medreselerin plan tipolojisini belirleyen unsurdur [8-10].

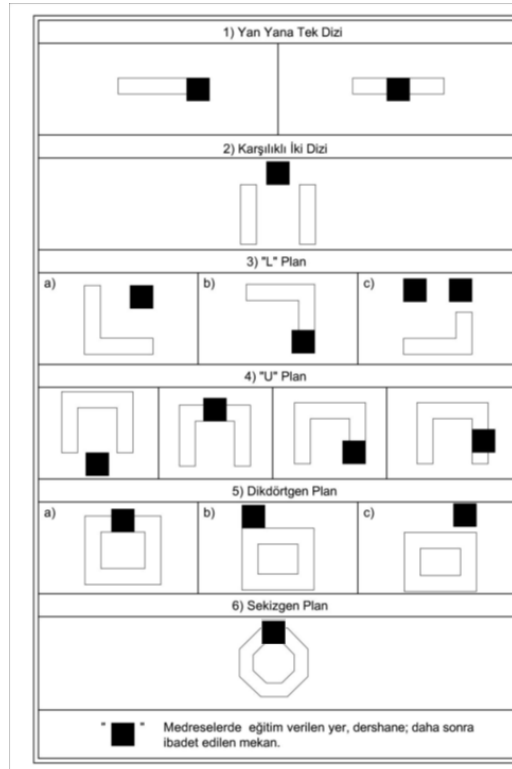
Şekil 1: Medrese yapısının bileşenleri (Üsküdar Mihrimah Sultan medresesi rölöve, A.S. Ülgen [11])

Plan şeması;

Medreselerde temel plan şemasını üç unsur oluşturmaktadır. Bunlar dershane (başoda, mescit), hücreler ve avludur. Plan şeması dershane konumuna göre şekillenmektedir. Bunlara ek olarak medreselerde bulunabilen diğer mimari mekân ve elemanlar ise revak, eyvan, hela, havuz, çeşme, kütüphane ve mescittir [12].

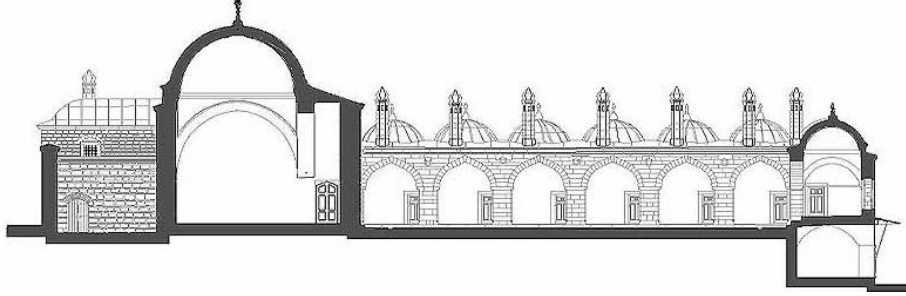
Zeynep Ahunbay'a göre, medrese planları incelendiğinde, düzenlemelerin hücrelerin diziliş düzenlerine ve dershane ile hücreler arasındaki ilişkilerine bağlı olarak çeşitlenmektedir. İstanbul'da mevcut medreselerde, hücrelerin diziliş biçimleri ve oluşturdukları kütlelerin dershaneyle olan ilişkileri aşağıdaki çizelgede (Çizelge 1) belirtilen düzenlerde gerçekleştirilmiştir [14].

Çizelge 1: İstanbul medreselerinin dershane konumuna bağlı plan tipolojisi [14]

Cephe ve strüktür özellikleri;

Medreselerde avlu ve dış cepheler olmak üzere iki farklı nitelikte cephe düzeni bulunmaktadır. Avlu çevresinde revaklar aynı ritmi yineleyen öğeler olmakla birlikte dış cephede ise kubbeler ve bacalar bir ritim oluşturur. Hiyerarşik olarak dersane büyük bir kubbe altında konumlanır, hücreler ise eş büyüklüklerde kubbe ve baca dizini olarak devam eder [13].

Şekil 2: Süleymaniye Sani medrese kesiti [15]

Osmanlı medreselerinde kullanılan başlıca strüktür türleri, ahşap, kâgir ve karma düzenlerdir. Eğimli arsalarda yapılan medreselerde genellikle yan yana dizilen beşik tonozlardan oluşan bir alt yapı düzeni bulunmaktadır (Caferağa, S. Evvel medreseleri, vs.). Kâgir medreselerde düşey taşıyıcılar duvarlar ve revak sütunlarıdır. Boyutları hücrelerden daha büyük olan dersanelerin taşıyıcı duvarları daha kalındır. Düşey taşıyıcılar kemerlerle birbirlerine bağlanmaktadır. Kubbeyle örtülen hücrelerde geçiş öğesi pandantiftir. Dersanelerde ise pandantif, tromp veya Türk üçgeni ile geçiş sağlanmıştır. Örtü hücrelerde çoğunlukla kubbedir. Hücrelerde tonoz uygulamaları sınırlıdır. Revaklarda kullanılan örtü birimleri daha çeşitlidir. Kubbenin yanı sıra çapraz tonoz da kullanılmıştır. Kâgir medreselerin bir bölümünde ise revaklar ahşap çatılı yapılmıştır [13].

3.İstanbul'daki Mimar Sinan Eseri Olan Yeniden İşlevlendirilmiş Medreselerin Yeni İşlev Gereği Değişen Mimari Özellikleri

Mimar Sinan tarafından yapılmış olan medreselerin saptanabilmesine yardımcı başlıca kaynaklar, eserlerin listesini veren Tezkiret-ül Bünyan; Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarın'dır[13]. Bu üç kaynakta sıralanan yapı adı ve sayısı farklıdır. Aptullah Kuran bu kaynaklardaki isimleri derleyip bir araya getirerek, Mimar Sinan tarafından yaptırıldığı düşünülen 57 tanesi İstanbul'da olan toplam 74 medrese içeren bir liste ortaya çıkarmıştır [16]. İstanbul'daki 57 medrese ile ilgili yürütülen alan ve arşiv incelemeleri sonucu yapılan tespitte göre 29 medrese tamamen yok olmuş, 4 medresenin bazı bölümleri veya kalıntıları günümüze ulaşmış, bu 4 medreseden 2 tanesinin rekonstrüksiyonu yapılarak yeniden işlevlendirilmiş, 24 medrese ise korunarak günümüze ulaşmıştır. 24 medreseden 17 tanesi ise yeniden işlevlendirilerek kullanıma açılmıştır. İstanbul'da toplamda Mimar Sinan eseri 19 medrese yeniden işlevlendirilmiştir. Çalışma kapsamında medreselerin yeni işlevlerinin yapılar olumlu veya olumsuz etkilerini saptamak amacıyla belirli örnekler incelenmiştir. Yeni işlevlerine göre sağlık yapısına; Yavuz Selim medresesi, Müze yapısına; Rüstem Paşa medresesi, konaklama yapısına; Kara Ahmet Paşa medresesi, Kütüphane yapısına; Şemsi Ahmet Paşa medresesi, kültür ve eğitim yapısına; Caferağa ve Mehmet Ağa medreseleri örnek olarak ele alınmıştır.

Çizelge 2: İstanbul'daki Mimar Sinan eseri olan yeniden işlevlendirilmiş medreselerin işlev değişimi

Medrese Adı	Mevcut İşlev Öncesi Kullanım Şekli	İşlevlendirme Sonrası Kullanım Şekli
Haseki	Kullanım Dışı, DİB Eğitim Merkezi	DİB Abdurrahman Gürses Eğitim Merkezi
Üsküdar Mihrimah	Sağlık Ocağı	Tıp Merkezi
Yavuz Selim	Türk Hat Sanatları Müzesi	Medipol Üniv. Vatan Kliniği
Rüstem Paşa	Kullanım Dışı	Risale-i Nur Müzesi
S. Evvel ve Sani	Süleymaniye Kütüphanesi	Yazma Eserler Kütüphanesi Depo ve İdari Birimleri
S. Darulhadis	Kullanım Dışı	Aziziye Sosyal Dayanışma, Kültür ve Eğitim Vakfı
S. Rabi	Bekçi Evi	TÜBA
Caferağa	Barınak	TKHV Türk El Sanatları Atölyeleri
Kara Ahmet Paşa	Kullanım Dışı	Özel Gazi Ahmet Paşa Yükseköğrenim Öğrenci Yurdu
Edirnekapı Mihrimah	Geleneksel El Sanatları Merkezi, Kullanım Dışı	DİB Din Görevlileri Kıraat Eğitim Merkezi
Kadırga Sokullu	Kullanım Dışı	DİB Kuran Kursu
Şemsi Ahmet Paşa	Kullanım Dışı	Halk Kütüphanesi
Zal Mahmut Paşa T.	Mehtherhane	Sahaflar Çarşısı
Zal Mahmut Paşa F.	Kullanım Dışı	El Sanatları Atölyesi
Atik Valide	Kullanım Dışı	İlim Yayma Cemiyeti Kadıköy Şubesi
Mehmet Ağa	Çocuk Esirgeme Kurumu	Türkiye Yazarlar Birliği
Hadım İbrahim P.	Harabe	Yeşilay Danışmanlık Merkezi
Nişanca Mehmet	Harabe	TÜGVA Fatih İlçe Temsilciliği

3.1.Yavuz Sultan Selim Medresesi

Mevcut işlev öncesi kullanım şekli: 1918 yılında aşhane olarak, 1968'den 1980'li yılların başına kadar Türk Hat Sanatları Müzesi olarak hizmet vermiştir. Medrese dershanesine, medresenin yapımından kısa bir süre sonra minare ve minber eklenerek mescide çevrilmiştir. Ancak 20. yüzyılın ortasında minarenin kaide üstündeki bölümü yıkılmıştır, yeniden yapılmamıştır [17].

İşlevlendirme sonrası kullanım şekli: Günümüzde Medipol Üniversitesi Vatan Kliniği olarak hizmet vermektedir.

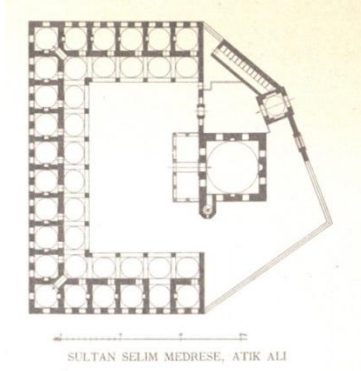
Planlamadaki değişiklikler;

Revak-Avlu: Avluda yapıya uygun olmayan bir büfe eklenmiştir. Avlu peyzaj düzenlemesi yapılarak açık kafeterya olarak kullanılmaktadır. Avluda yapıya uyumsuz bir konteynır bulunmaktadır (Şekil 5-6). Revaklar camekânla kapatılarak koridor, bekleme holü ve hasta kabul birimlerine dönüştürülmüştür (Şekil 7).

Başoda: Uzun yıllar mescit olarak kullanılan dersane günümüzde de halka açık bir mescit olarak kullanılmaktadır. Bayanlar bölümü yapılırken yapının kütle bütünlüğünü bozacak niteliksiz ekler yapılmıştır (Şekil 8). Başodanın revak kısmı da kapatılarak ayakkabılık ve depo olarak kullanılmaktadır.

Hücreler: Muayene odaları ve tıbbi birimler olarak kullanılmaktadır.

Cephe anlayışındaki değişiklikler: Dış cephe özgün halini korumaktadır. Avlu cephesinde ise klimalar başta olmak niteliksiz tesisat ekleri mevcuttur. Revaklar yapıya uyumsuz profillerle kaplanmıştır.

Şekil 3: Yavuz Selim medresesi rölöve [18]

Şekil 4: Yavuz Selim medresesi 20.yy başı [19]

Şekil 5-6: Yavuz Selim medresesi avlu kullanımı ve ekler (2017)

Şekil 7-8: Yavuz Selim medresesi revak ve dershanenin mevcut kullanımı (2017)

3.2. Rüstem Paşa Medresesi

Mevcut işlev öncesi kullanım şekli: Kullanım dışı.

İşlevlendirme sonrası kullanım şekli: Bediüzzaman Said Nursi ve Risale-i Nur müzesi olarak hizmet veren medresede kültürel aktiviteler yürütülmekte, çeşitli organizasyon ve toplantılar için kullanılmaktadır.

Planlamadaki değişiklikler;

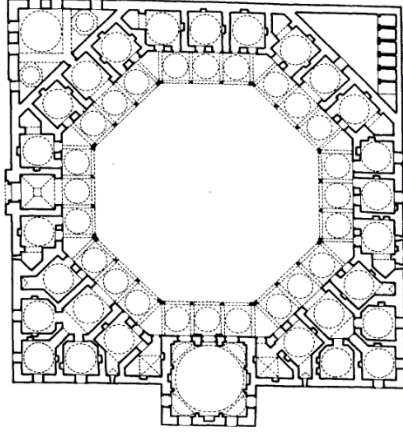
Revak-Avlu: Özgün durumuna uygun şekilde restore edilmiştir. Avlu peyzajı yeniden düzenlenmiştir. Revakların ön kısmına ahşap yürüme platformu eklenerek yarı açık dinlenme ve etkinlik alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 11-12).

Başoda: Dershane ve toplanma odası olarak kullanılmaktadır (Şekil 13).

Hücreler: Üç hücre müzeye dönüştürülmüştür. Diğer hücreler ise yönetim, derslik, mutfak, depo gibi birimlere dönüştürülmüştür (Şekil 14-15).

Cephe anlayışındaki değişiklikler: Yosun ve pas tutan cephe duvarları temizlenmiş, kubbe kurşunları yeniden yapılmıştır.

Diğer değişiklikler: Yapının ısınması doğalgaz ile gerçekleşmektedir.

Rüstem Paşa Medresesi

Şekil 9: Rüstem Paşa medresesi Rölöve (A. Kuran) [12]

Şekil 10: Rüstem Paşa medresesi 20. yy başı (Fatih Belediye Arşivi)

Şekil 11-12-13: Rüstem Paşa medresesi avlu, revak ve derşane (2017)

Şekil 14-15: Rüstem Paşa medresesi hücreler (2017)

3.3. Cafer Ağa Medresesi

Mevcut işlev öncesi kullanım şekli: Barınak olarak kullanılan medrese 1989 yılında Türk Kültürüne Hizmet Vakfı(TKHV)'na tahsis edilmiştir [20].

İşlevlendirme sonrası kullanım şekli: Bugün TKHV'ye bağlı Türk el sanatları atölyeleri olarak hizmet vermektedir.

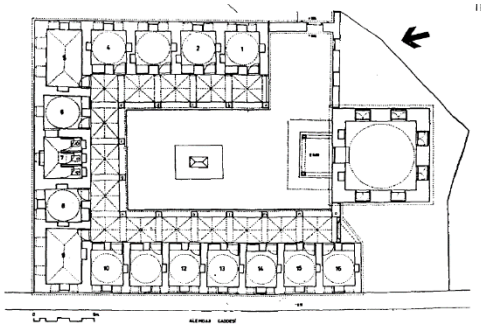
Planlamadaki değişiklikler;

Revak-Avlu: Revaklar yapılan eserlerin sergi ve satışı amacıyla kullanılmaktadır (Şekil 18). Avlu ise kafeterya olarak kullanılmaktadır (Şekil 19).

Başoda: Sınıf olarak kullanılmaktadır (Şekil 20).

Hücreler: Sanat atölyeleri, mutfak ve idari birim olarak kullanılmaktadır. Hücrelerde kubbe sıvaları kaldırılarak orijinal tuğla örgüsü ortaya çıkarılmıştır (Şekil 21-22-23).

Cephe anlayışındaki değişiklikler: Cephedeki bitkilenmeler ve paslar temizlenmiş, yenileme çalışmaları yapılmıştır.

Şekil 16: Caferağa medresesi rölöve (Yegan Kahya) [13]

Şekil 17: Caferağa medresesi 1989 (Tercüman Gazetesi, 28 Mayıs 1989)

Şekil 18: Caferağa medresesi revak (2017)

Şekil 19: Caferağa medresesi avlu (2017)

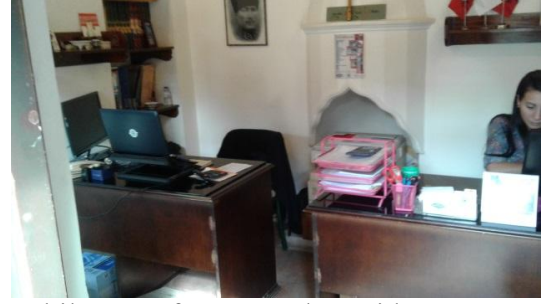
Şekil 20: Caferağa medresesi başoda (2017)

Şekil 21: Caferağa medresesi hücre-mutfak kullanımında (2017)

Şekil 22: Caferağa medresesi hücre- atölye kullanımında (2017)

Şekil 23: Caferağa medresesi hücre-ofis kullanımında (2017)

3.4.Kara Ahmet Paşa Medresesi

Mevcut işlev öncesi kullanım şekli: Kullanım dışı.

İşlevlendirme sonrası kullanım şekli: Özel Gazi Ahmet Paşa Yükseköğretim Öğrenci Yurdu olarak hizmet vermektedir.

Planlamadaki değişiklikler;

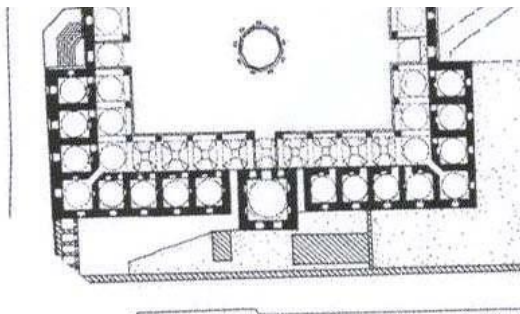
Revak-Avlu: Avlu, camiyle ortak kullanımdadır (Şekil 26). Revaklar kapatılarak koridor, dinlenme alanları, etüt salonu ve mescit olarak kullanılmaktadır (Şekil 27).

Başoda: Çok amaçlı salon olarak kullanılmaktadır (Şekil 28).

Hücreler: Üniversite öğrencilerinin yatakhaneleri ve idari birimler olarak kullanılmaktadır (Şekil 29-30).

Cephe anlayışındaki değişiklikler: Arka cephe ek ahşap bina yapılarak kapatılmıştır. Ahşap kısımda yemekhane, soyunma odaları ve ıslak hacimler vardır (Şekil 31-32). Ön cephede ise revaklar camekânla kapatılmıştır.

Diğer değişiklikler: Yapının ısınması doğalgaz ile sağlanmaktadır. Kapatılan revaklarda ise klima kullanılmaktadır.

Şekil 24: Kara Ahmet Paşa Medresesi rölövesi (Muller-Wiener)

Şekil 25: Kara Ahmet Paşa Medresesi 2008 (H. Ö. Camcı, Gezgin Dergisi Nisan 2008)

Şekil 26: Kara Ahmet Paşa Medresesi avlu (2017)

Şekil 27: Kara Ahmet Paşa Medresesi revak etüt salonu kullanımında (2017)

Şekil 28: Kara Ahmet Paşa Medresesi başoda (2017)

Şekil 29: Kara Ahmet Paşa Medresesi hücre ofis kullanımında (2017)

Şekil 30-31-32: Kara Ahmet Paşa Medresesi hücre kullanımı ve ek binalar (2017)

3.5.Şemsi Ahmet Paşa Medresesi

Mevcut işlev öncesi kullanım şekli: 1894 depreminde harap duruma gelen yapı 1953 yılında Y. Mimar Süreyya Yücel tarafından restore edilmiş ve halk kütüphanesi olarak hizmete girmiştir [21].

İşlevlendirme sonrası kullanım şekli: Şemsi Paşa Halk Kütüphanesi olarak hizmet vermektedir.

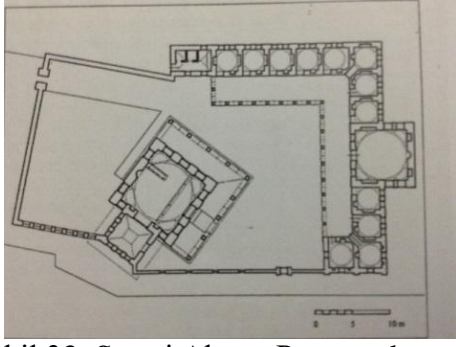
Planlamadaki değişiklikler;

Revak-Avlu: Avlu, camiyle ortak kullanımdadır. Revaklar camekânla kapatılarak okuma ve çalışma mekânlarına dönüştürülmüştür (Şekil 35-36).

Başoda: Kütüphane olarak kullanılmaktadır.

Hücreler: İdari birimler ve kütüphane odaları olarak kullanımdadır.

Cephe anlayışındaki değişiklikler: Avlu cephesinde revaklar kapatılmış, kubbeler yeniden kurşunla kaplanmıştır. Temizleme ve yenileme çalışmaları yapılmıştır.

Şekil 33: Şemsi Ahmet Paşa medresesi Rölöve (G. Necipoğlu) [22]

Şekil 34: Şemsi Ahmet Paşa medresesi 1943 (Murat Aydoğan Arşivi) [23]

Şekil 35: Şemsi Ahmet Paşa medresesi avlu cami ile ortak kullanımda (2017)

Şekil 36: Şemsi Ahmet Paşa medresesi revak okuma salonu kullanımında (2017)

3.6. Mehmet Ağa (Kızlarağası) Medresesi

Mevcut işlev öncesi kullanım şekli: Yapı Çocuk Esirgeme Kurumu olarak kullanılmıştır [24].

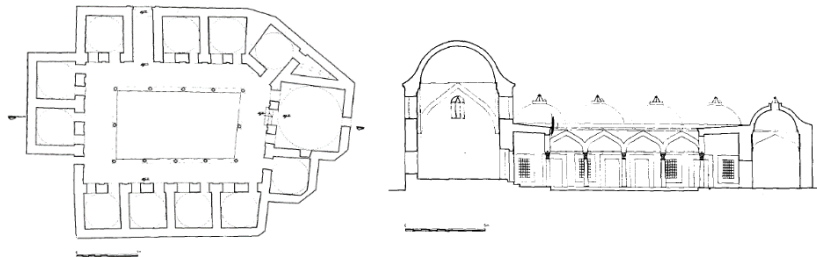
İşlevlendirme sonrası kullanım şekli: Bugün Türkiye Yazarlar Birliğinin kullanımındadır.

Planlamadaki değişiklikler;

Revak-Avlu: Avlu kapatılarak çok amaçlı salona dönüştürülmüştür (Şekil 38). Revaklar sirkülasyon alanı olarak kullanılmaktadır. Döşemeler mermer ile kaplanmıştır. Niteliksiz ekler ve yüzeylerde malzeme bozulmaları vardır (Şekil 39-40).

Başoda: Dershane olarak kullanılmaktadır. Kubbe kısmına ahşaptan ara kat eklenmiştir (Şekil 41).

Hücreler: İdari ofisler ve eğitim birimleri, mutfak, tuvalet, depo olarak düzenlenmiştir. Döşemeler yer yer mermer, seramik, ahşap rabita veya laminant parke ile kaplanmıştır. Niteliksiz ekler ve yüzeylerde malzeme bozulmaları vardır (Şekil 42-43).

Şekil 37: Mehmet Ağa medresesi rölövesi [13]

Şekil 38-39-40: Mehmet Ağa medresesi avlu, revak, tesisat ekleri (2017)

Şekil 41-42-43: Mehmet Ağa medresesinde gözlemlenen koruma problemleri (2017)

4.Değerlendirme

Yapıyı işlevlendirmek, onu koruma ve yaşatmanın önemli bir yoludur. Ancak şüphesiz en büyük koruma sorunu da eserleri işlevlendirirken yanlış işlev verilmesi ve yeni işlev gereği kullanıcılar tarafından yapılan müdahalelerdir.

Çalışma kapsamında, özgün işlevini kaybetmiş yapı grubu olan medreselerin, yapı programına ve kapasitesine uygun işlev verildiği örneklerde koruma sorunlarının azaldığı ve yapının özgünlüğünü korumasının kolaylaştığı gözlemlenmiştir.

İstanbul'daki Mimar Sinan eseri olan yeniden işlevlendirilmiş medreselerin yeni işlev sonrası yapılan analitik etüt çalışmaları sonrası yapılan mimari değerlendirme aşağıdaki çizelgede verilmiştir (Çizelge 3).

Çizelge 3: İstanbul'daki Mimar Sinan eseri olan yeniden işlevlendirilmiş medreselerin yeni işlev sonrası mimari değerlendirmeleri

Medrese Adı	Yapının Durumu	Olumsuz Değişiklikler	Olumlu Değişiklikler	İşlev Yorumu
Haseki Hürrem Sultan	İyi durumda	Laminant parkeler	Avlunun özgün haline getirilmesi.	Eğitim yapısı geleneğini sürdürmekte.
Üsküdar Mihrimah Sultan	Restorasyon gerekli	Avlu kapatılmış, Mermer döşeme kaplaması, uyumsuz iç dizayn		Yapı işlevi kaldıramamakta. Sağlık yapısı programına uyumsuz .
Yavuz Sultan Selim	Restorasyon gerekli	Gereksiz Ekler, PVC doğramalar, Uyumsuz iç dizayn	Kamusal avlu	Yapı işlevi kaldıramamakta. Sağlık yapısı programına uyumsuz .
Rüstem Paşa	İyi durumda	Dershanedeki laminant parkeler	Yapı özgün haline uygun restore edilmiş.	Eğitim ve kültür yapısı geleneğini sürdürmekte.
S. Evvel ve Sani	Onarım gerekli	Revaklar kapatılmış, Uyumsuz döşemeler, Kamuya kapalı	Ekler ve revak doğramaları kaldırılmış	Yapıya uyumlu bir işlev verilmiş.
S. Darulhadis	Onarım gerekli	Revaklar kapatılmış Niteliksiz ekler ve iç dizayn.	Dershane kalem işleri korunmuş.	Eğitim işlevini sürdürse de hücrelere yüklenen işlevler yapıya fazla gelmekte
S. Rabi	İyi durumda	Kamuya kapalı	Yapı özgün haline uygun restore edilmiş.	Eğitim ve araştırma yapısı geleneğini sürdürmekte.
Cafer Ağa	İyi durumda	Mutfakta fazla müdahale yapılmış	Yapı özgün haline uygun restore edilmiş	Eğitim ve etkinlik işlevi yapıya uygun
Kara Ahmet Paşa	Restorasyon gerekli	Ek ahşap bina, Gereksiz ekler, Revaklar kapatılmış		Yurt işlevi yapıya ağır ve programına uyumsuz
Edirnekapı Mihrimah Sultan	İyi durumda	Kamuya kapalı	Yapı özgün haline uygun restore edilmiş.	Eğitim yapısı işlevine uygun
Kadırga Sokullu Mehmet Paşa	Restorasyon gerekli	Gereksiz ekler, Revaklar kapatılmış, Laminant parkeler		Eğitim yapısı işlevine uygun ancak çok yoğun kullanım var
Şemsi Ahmet Paşa	İyi durumda	Revaklar kapatılmış	Yapı özgün haline uygun restore edilmiş.	Eğitim yapısı işlevine uygun
Zal Mahmut Paşa	İyi durumda	Avlu parke kaplanmış, wc yapıya uyumsuz	Yapı özgün haline uygun restore edilmiş.	Yapıya uyumlu işlev verilmiş
Atik Valide	İyi durumda	Laminant parkeler Bakımsız depo eki	Yapı özgün haline uygun restore edilmiş.	Eğitim yapısı işlevine uygun
Mehmet Ağa	Restorasyon gerekli	Avlu kapatılmış, Ara kat çıkılmış, Yapı çok bakımsız, Gereksiz ekler var		Eğitim yapısı işlevine uygun, Aşırı yoğun bir kullanımı var.
Hadım İbrahim P.	Rekonstrüksiyon			Rehabilitasyon merkezi kullanımı yapıya uyumlu
Nişanca Mehmet	Rekonstrüksiyon			Eğitim yapısı işlevine uygun

Yapılan gözlemler sonucu İstanbul'daki Mimar Sinan eseri olan yeniden işlevlendirilmiş medreselerin öncelikli koruma problemleri;

- Eğitim yapısının kaldıramayacağı yoğunlukta programa ve kullanıma ihtiyaç duyan işlevlerin verilmesi (Tıp merkezi, öğrenci yurdu).
- Yapılan ek yapılar, avlu ve revakların kapatılması.
- Özgün haline aykırı döşeme ve duvar kaplamaları.
- Tesisat eklerinin (Doğalgaz, su, elektrik, klima) koruma kaygısı duyulmadan yapıya uygulanması.
- İç mekân tasarımının yapının özgün halini ve tasarımını korumadan sadece yeni işlevi karşılama düşüncesiyle yapılmasıdır.

Mimari değerlendirmeye göre 19 medreseden 5 medresenin (Üsküdar Mihrimah, Yavuz Selim, Kara Ahmet Paşa, Kadırga Sokullu, Mehmet Ağa medreseleri) restore edilmesi, 3 medresenin (Süleymaniye Evvel, Süleymaniye Sani, Süleymaniye Darulhadis medreseleri) ise basit onarım geçirmesi gerekmektedir. Beş medresenin (Üsküdar Mihrimah, Yavuz Selim, Kara Ahmet Paşa, Kadırga Sokullu, Süleymaniye Darulhadis medreseleri) bugünkü işlevlerinin medreselerin yapı programına ağır olması ve koruma problemleri oluşturması nedeniyle yeni işlev verilmesi gerekmektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

İstanbul'daki Mimar Sinan eseri olan yeniden işlevlendirilmiş medreselerin korunması ve sürdürülebilmesi için gerekli önlemlerin alınabilmesi ve medrese yapılarının yeniden işlevlendirilirken dikkat edilmesi gereken hususlara örnek olması amacıyla araştırma, analiz ve etüt çalışmaları yapılmıştır.

İstanbul'da mevcut Mimar Sinan eseri yeniden işlevlendirilmiş 19 medreseden 13 medrese mevcut işlevleriyle iyi korunmaktadır, 5 medresenin restore edilmesi, 3 medresenin basit onarım geçirmesi, 5 medresenin ise yapının korunması amacıyla işlevinin değiştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca bu 19 medresenin haricinde Mimar Sinan eseri olan kullanım dışı diğer 9 medresenin yeniden işlevlendirilmesi, özellikle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan Kepenekçi Hoca Sinan medresesine müdahale edilmesi gerekmektedir (Şekil 44).

Şekil 44: Kepenekçi Hoca Sinan medresesi (2017)

Analiz edilen medreselerden yola çıkılarak, medrese yapılarının koruma problemlerine çözüm önerileri;

- Medrese yapılarına yeniden işlev verilirken özgününde eğitim yapısı olduğunu çok yoğun kullanımlı işlevlere veya tıp merkezi, yurt gibi medrese yapısı için geniş ve uyumsuz programlara gerek duyan işlevlerin verilmemesi gerekmektedir.
- Yapılan ek yapıların kaldırılması, avluların özgün haline getirilmesi, revakların ancak zaruri durumlarda doğrama algısını minimuma indiren çağdaş camekân ekiyle, yapıya zarar vermeyecek şekilde kapatılmalıdır. Kapatılan revaklar, kemerlerin iç kısmından kapatılmalı ve kemer düzeninin verdiği algıyı bozmamasına dikkat edilmelidir.

-Özgün haline aykırı döşeme ve duvar kaplamalarının kaldırılması gerekmektedir. Özellikle özgün şeşhane döşemeyi koruma amacıyla yapılan laminant parke kaplamaları uygun olmayan bir müdahale şeklidir. Ayrıca bazı medreselerde karşılaşılan lambri kaplamalar da özgünlüğü bozmaktadır. Duvar ve döşemeler yapının özgün haline uygun şekilde kaplanmalıdır.

-Tesisat eklerinin (Doğalgaz, su, elektrik, klima) koruma kaygısı güderek yapının kültürel miras ve tarihi bir belge olduğunu unutmadan yapıya zarar vermeyecek şekilde uygulanması gerekmektedir.

-İç mekân tasarımı, yapının özgün halini ve yapının tasarımını koruma bilinciyle yapılmalıdır.

Kaynaklar

- [1] Bozkurt N., “Medreseler”, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, cilt 28: 323-327.
 - [2] Kuran A., “Anadolu Medreseleri”, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara,1969
 - [3] Zeydân C., “İslâm Medeniyeti Tarihi”, (Tercüme, Zeki Megamiz), İstanbul,1978: 408.
 - [4] Turan O., “Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti”, İstanbul,1980: 331,332, 334, 335, 357, 433, 471, 472.
 - [5] İpşirli M. ,“Medreseler”, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, cilt 28: 327-330.
 - [6] Kurşun Z., GÖLEÇ M., “Medaris-i İstanbul Yaşayan İstanbul Medreseleri I-II”, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü, İstanbul,2008.
 - [7] Demiralp Y., “Erken Dönem Osmanlı Medreseleri (1300-1500)”, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999.
 - [8] Kütükoğlu M., “XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri”, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000: 26-32.
 - [9] Ataman A., “Bir Göz Yapıdan Külliyyeye Osmanlı Külliyyelerinde Kamusal Mekân Mantığı”, Mimarlık Tasarım Yayınları, İstanbul, 2000: 9-36.
 - [10] Baltacı C., “Osmanlı Medreseleri”, İstanbul,1976: 180–195.
 - [11] ÜLGEN A.S., “Üsküdar Mihrimah Sultan Medresesi Plan Ve Kesit Çizimleri - Plan And Section Of Mihrimah Sultan Madrasah İn Üsküdar”,Salt Galata Arşivi, İstanbul, 1944.
 - [12] Aslanapa O., “Mimar Sinan'ın Medreseleri”, Vakıf Haftası Dergisi, 1989, Sayı 6: 201-212.
 - [13] Ahunbay Z., “Mimar Sinan'ın Eğitim Yapıları: Medreseler, Darülkurrarlar, Mektepler”, Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri, 1988: 239-275.
 - [14] Ahunbay Z., “Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi”, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1994: 325,326,546,547.
 - [15] <http://web.fomgrup.com/TR/39/projedetay/> (Erişim tarihi: 12.10.2017)
 - [16] Kuran A., “Mimar Sinan”, Hürriyet Vakfı Yayınları, Ankara,1969: 251-256.
 - [17] <http://www.sinanasaygi.org> (Erişim tarihi: 11.10.2017)
 - [18] <https://dome.mit.edu/handle/1721.3/65830> (Erişim tarihi: 11.01.2018)
 - [19] <http://eski.istanbulium.net> (Erişim tarihi: 19.12.2017)
 - [20] <http://sehr-istanbul.blogspot.com.tr/2011/10/istanbulun-gobeginde-huzur-dolu-bir.html> (Erişim tarihi: 19.12.2017)
 - [21] Haskan M., “Yüzyıllar Boyunca Üsküdar”, Üsküdar Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2001.
 - [22] Necipoğlu G., “Sinan Çağı: Osmanlı İmparatorluğu'nda Mimari Kültür”, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013:657.
 - [23] <https://tr.pinterest.com/pin/448671181603079065/?lp=true> (Erişim tarihi: 19.12.2017)
 - [24] <http://www.tas-istanbul.com/> (Erişim tarihi: 17.12.2017)
- İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi.
İstanbul Vakıflar 2. Bölge Müdürlüğü Arşivi.
Fatih Belediyesi Arşivi.